Taggspindeln Cheiracanthium elegans, ny för Nordeuropa, med en kort översikt av släktets svenska arter

LARS J. JONSSON

Jonsson, L. J.: Taggspindeln *Cheiracanthium elegans*, ny för Nordeuropa, med en kort översikt av släktets svenska arter. [Cheiracanthium elegans, a new spider to Northern Europe, with a brief summary of the genus in Sweden.] - Ent. Tidskr. 116 (1-2): 55-58. Uppsala, Sweden 1995. ISSN 0013-886x.

Cheiracanthium elegans Thorell is reported for the first time from Northern Europe. It was found in sunexposed, hot and dry edges of deciduous woods, at Stenshuvud and Kullaberg, two different rocky hills at the coast of Scania (Skåne). The status of all *Cheiracanthium* species known to Sweden are reported.

L. J. Jonsson, Basgränden 45, S-224 68 Lund, Sweden

Inledning

Cheiracanthium elegans Thorell är den sjunde taggspindeln som rapporterats från Sverige. Släktet är artrikt. I hela världen är ca 170 arter kända. Bland dessa finns några arter som är giftiga för människan (Schmidt 1993), även en i Sverige, dock inte *C. elegans*. Släktet *Cheiracanthium* tillhör familjen Clubionidae, säckspindlar, vars svenska namn syftar på de säckliknande kokonger djuren producerar. För artbestämning av nordeuropeiska taggspindlar rekommenderas Wolf i Heimer & Nentwig (1991).

Cheiracanthium elegans

Cheiracanthium elegans gör skäl för sitt namn då den verkligen är en vacker spindel. Den gulbruna framkroppen (prosoma) är 3,0-4,5 mm lång. Kroppslängden uppgår hos honor till ca 10 mm. Bakkroppen är skirt grön hos levande honor. Hos många arter av *Cheiracanthium* har bakkroppen (opisthosoma) ett rödbrunt mediant längsband (som tyvärr försvinner i alkohol efter ett tag). Av våra svenska arter har *C. erraticum* (Walckenaer), *C. oncognathum* Thorell och *C. pennyi* O. P.-Cambridge ett rödbrunt längsband. Hos *C. elegans* saknas detta längsband. *C. elegans* och de övriga arterna har endast en avlång gul eller grå fläck ovanför hjärtat. Epigynet hos *C. elegans* har en bred, dunkel, främre kant, bredare än hos övriga arter av *Cheiracanthium* (Fig. 1). Hos *C. pennyi*, som också har en bred framkant på epigynet, är parningskanalen betydligt tjockare och gör endast ett varv ovan receptaculum (se Almquist 1994). Hos *C. elegans* är parningskanalen smal och slingrar tre varv, varav två runt receptaculum (Fig. 2).

Arten är känd från Mellan-, Öst- och Sydeuropa samt Turkiet. Den är inte tidigare påträffad så långt norrut som Sverige. Närmast är den känd från södra Tyskland (Wolf, pers. medd.) och södra Polen (Proszynski & Starega 1971) där den ett fåtal gånger är funnen i ört- och buskskiktet på öppna och torra marker (Heimer & Nentwig 1991). I liknande biotoper är den hittad i många andra länder, i t. ex. Rumänien är den funnen på höga örter, buskar och på löv i träd (Sterghiu 1985). Enligt Reimoser (1937) övervintrar de i en vävd säck under bark. Vuxna individ har påträffats i juni och senare.

I Sverige är hittills endast två honor funna på de två kustnära skånska bergen Kullaberg och Stenshuvud. Arten finns troligtvis bara inom små begränsade områden med ett varmt mikroklimat. Båda områdena där den är påträffad är fredade. Arten tillhör de i Sverige rödlistade evertebraterna

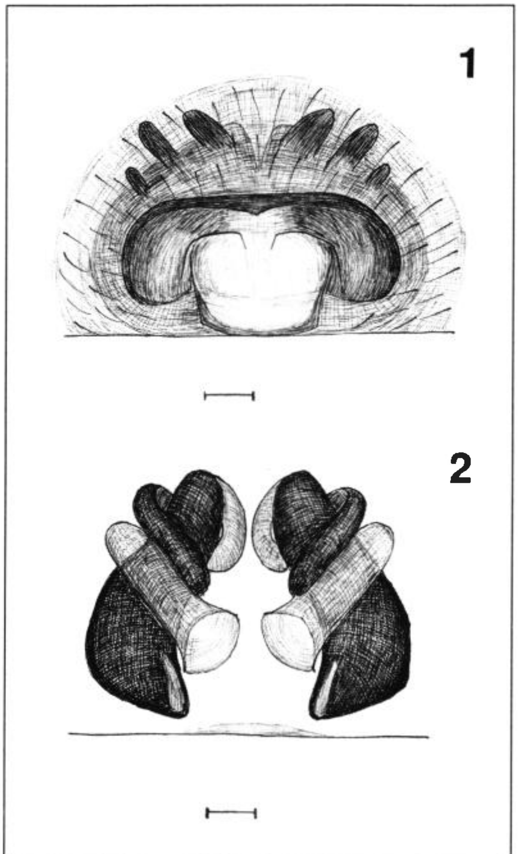

Fig. 1-2. Könsorganet hos ***Cheiracanthium elegans*** *(SK, Stenshuvud). 1. Epigyn och 2. vulva sedd ovanifrån. Skallinjer 0,1 mm. Teckning: Sven Almquist.*

Female copulatoty organ of ***Cheiracanthium elegans*** *(SK, Stenshuvud). 1. Epigyne and 2. dorsal view of vulva. Scale lines 0,1 mm.*

(Ehnström et al. 1993). Den tillhör kategori 4, alltså arter som är hänsynskrävande.

På Stenshuvud påträffades en hona av Sven Almquist (pers. medd.) 3. VII. 1984 på en avenbok i ett skogsbryn. Honan satt på ett blad i brösthöjd. På Kullaberg påträffade jag en hona 23. VI. 1986 på ljung under ekkratt i en solig sydvästbrant (Fig. 3). På samma ställe finns en intressant spindelfauna med bl. a. tapetserarspindeln, *Atypus affinis* Eichwald (Holm 1977, pers. obs.), vår enda spindelart som tillhör samma underordning som fågelspindlarna.

Övriga svenska arter av Cheiracanthium

Flera av de övriga arterna i släktet är endast funna ett fåtal gånger i Sverige. *C. campestre* Lohmander är endast känd från Skåne, Blekinge, Öland och Gotland (Kronestedt 1983). Arten lever på sandiga, torra, öppna marker och på alvarmark. I Skåne finns den enligt Lohmander (1951) i "sandmarksbiotoper i Ravlunda-Maglehem samt på slätten; även v. Sjöbo". Den finns fortfarande kvar på sandig, öppen mark i Vombsänkan väster om Sjöbo, där jag på senare tid funnit den på sandstarr (*Carex arenaria* L.) och bland strandråg (*Leymus arenarius* L.) på en gammal sanddyn. Dess utbredning utanför Sverige inskränker sig till ett fåtal fynd i Polen och Tyskland (Heimer & Nentwig 1991). Troligtvis är dock arten förbisedd, då den står nära den vanliga *C. virescens* (Sundevall).

Den ökända, även för människor giftiga, stora arten *C. punctorium* , har rapporterats från två ställen i Sverige. Det är den enda nordiska spindelart som kan betraktas som farlig för människor (Wolf 1988). Av de svenska fynden är endast Lohmanders fynd från Öland (Lohmander 1945, Tullgren 1946) verkligen *C. punctorium.* Fyndet från Uppland är *C. oncognathum.* (S. Almquist pers. medd.). Lokalen på Öland (Högsrum, Gladvattnet), är kraftigt förändrad genom uppodling och den återfanns inte 1993 (S. Almquist pers. obs.). *C. punctorium* är rödlistad och räknas till hotkategori 0, bland de arter som anses som försvunna (Ehnström et al. 1993). I Mellaneuropa lever arten på gräs, ris och buskar på öppen mark, som kan vara torr, fuktig eller våt (Wolf 1988). Den verkar dock kräva ett varmt mikroklimat.

Den lilla taggspindeln *C. pennyi* är i Sverige bara funnen längs kusten i sydöstra Skåne, "i stranddyner och närmast därinnanför, vid skakning från tall och vid håvning" längs den sandiga kusten från St Köpinge till Ravlunda (Lohmander 1951, Almquist 1994). Den är en palearktisk art, som i norra delen av Europa också är känd från Danmark (Braendegaard 1966) och England (Roberts 1985).

C. oncognathum Thorell är en något vanligare art, som lever på klipphällar under lav och mossa, men även på varma sandhedar, ofta på tall (Lohmander 1951, 1955). Den har påträffats i de flesta sydsvenska landskap, norrut till Värmland, tack vare Hans Lohmanders idoga insamlingsarbete. Han fann den dock inte på Öland. Den finns där emellertid åtminstone i Byrum sand. En hanne

Fig. 3. Den sydvästra branten av Kullaberg i Skåne. I bakgrunden ekkratten där taggspindeln ***Cheiracanthium elegans*** *hittades. På berget lever många intressanta värmekrävande spindelarter, som tapetserarspindeln* ***Atypus affinis****, sexögonspindlarna* ***Harpactea hombergi*** *och* ***Segestria bavarica****, plattbukspindleln* ***Trachyzelotes pedestris****, säckspindlarna* ***Agroeca cuprea, Phrurolithus minimus*** *och* ***Clubiona genevensis****, vargspindeln* ***Pardosa alacris****, klotspindeln* ***Theridion conigerum****, krabbspindeln* ***Ozyptila nigrita*** *och krusnätspindeln* ***Dictyna latens****. Foto: Lars Jonsson.*

The southwest slope of Kullaberg, province of Skåne. Many rare thermophilous species of spiders live in this area, for example ***Cheiracanthium elegans, Atypus affinis, Harpactea hombergi, Segestria bavarica, Trachyzelotes pedestris, Agroeca cuprea, Phrurolithus minimus, Clubiona genevensis,***

är där funnen av mig 2. VII. 1986, i en gles tallplantering nära stranddynen.

De två arter av släktet som är någorlunda lätta att finna är *C. virescens* och *C. erraticum* (Walckenaer). Den förra, som är känd från Skåne till Uppland, är en mer markbunden art som finns under mossa och lavar, ofta på hällar. Den har också insamlats vid sållning i bland- och barrskog på berg och under lavar på högmossar (Lohmander 1954, 1956). Den senare, som är lättast att finna, är känd från Skåne till Värmland. Honan av *C. erraticum* brukar göra ett bo i toppen av gräs, ofta luddtåtel (*Holcus lanutus* L). Ibland kan man finna boet på ljung eller mellan blad av andra växter. Man finner den nära eller i sankmarker eller vid sjöar, på betesmarker eller på andra gräsmarker.

Tack

till Andreas Wolf och Sven Almquist som har givit värdefull information och till Bengt Gunnarsson som redigerat texten. Ett särskilt tack till Sven Almquist för att jag fått använda hans teckningar.

Referenser

Almquist, S. 1994. Four species of spiders (Araneae) new to Sweden. - Ent. Tidskr. 115: 113-117.

Braendegaard, J. 1966. Edderkopper eller spindlere I. - Danmarks fauna 72. København. (G. E. C. Gads Forlag).

Ehnström, B., Gärdenfors, U. & Lindelöw, Å. 1993. Rödlistade evertebrater i Sverige 1993. Uppsala (Databanken för hotade arter).

Heimer, S. & Nentwig, W. 1991. Spinnen Mitteleuropas.

Ein Bestimmungsbuch. Berlin och Hamburg (Paul Parey Verlag)

Holm, Å. 1977. Kullabergs spindlar. - Kullabergs natur 15: 1-29.

Kronestedt, T. 1983. Spindlar på Ölands stora alvar. - Ent. Tidskr. 104: 183-212.

Lohmander, H. 1945. Berättelse för år 1944. - Göteborgs Mus. Årstr. 1944: 14-17.

Lohmander, H. 1951. Faunistiskt fältarbete 1949 (Östra Skåne). - Göteborgs Mus. Årstr. 1949-1950: 148-160.

Lohmander, H. 1954. Faunistiskt fältarbete 1953 (Västra Småland). - Göteborgs Mus. Årstr. 1955: 30-97.

Lohmander, H. 1955. Faunistiskt fältarbete 1954 (utmed Götalands nordgräns, östra hälften). - Göteborgs Mus. Årstr. 1955: 30-97.

Lohmander, H. 1956. Faunistiskt fältarbete 1955 (huvudsakligen södra Värmland). - Göteborgs Mus. Årstr. 1956: 32-94.

Proszynski, J. & Starega, W. 1971. Pajaki. Aranei. Katalog Fauny Polski. XXXIII. Warszawa (Polska Akademia Nauk).

Reimoser, E. 1937. 18. Spinnentiere oder Arachnoidea (Aranea). Familie: Clubionidae oder Röhrenspinnen. - Tierw. Dtl. 33: 43-99.

Roberts, M.J. 1985. The Spiders of Great Britain and Ireland. Vol 1. Colchester (Harleys).

Schmidt, G. 1993. Giftige und gefährliche Spinnentiere. Magdeburg (Die Neue Brehm-Bücherei).

Sterghiu, C. 1985. Fam Clubionidae. - Fauna Republicii Socialiste Romania: Arachnida, Volumul V, Fascicula 4. Bukarest.

Tullgren, A. 1946. Clubionidae, Zoridae och Gnaphosidae. - Svensk Spindelfauna 3, Fam. 5-7. Stockholm.

Wolf, A. 1988. Cheiracanthium punctorium - Portrait einer berüchtigen Spinne. - Natur und Museum 118: 310-317.

---

forts. från s. 30

Scoliopteryx libatrix (plansch 22, nr. 12) måste representera en annan art, möjligen den av Scheljuzchko 1955 beskrivna *S. aksuana* från Centralasien. *Lygephila viciae* (plansch 23, nr. 11) kan knappast representera den över stora delar av det nemorala Palearktis utbredda *L. viciae*, utan torde representera någonting annat.

Bland östpalearktiska arter representerar *Sypna astrigera* (plansch 23, nr. 8) istället sannolikt en *S. submarginata*. Samma förhållande gäller även följande östpalearktiska arter: *Lygephila recta* (plansch 23, nr. 12), *Belciades niveola* (plansch 24, nr. 2), *Bomolocha stygiana* (plansch 26, nr. 10), *Bomolocha mandarina* (plansch 26, nr. 14) samt den transpalearktiska *Bomolocha proboscidalis* som ingendera torde kunna representera de arter som texten anger. Slutligen har jag funnit två arter som är förväxlade: plansch 25, nr. 7 avbildar en *Simplicia schaldusalis* och nr. 8 en *S. mistacalis*, inte tvärtom som figurtexterna anger.

Tyvärr anges inte var de avbildade exemplaren är funna. Men utifrån avbildningarna och textavsnitten för de här uppräknade arterna (det finns kanske ytterligare exempel som jag inte hittat) finns det anledning att fråga vilka som verkligen förekommer i Tibet. En påminnelse således till läsaren att betrakta bokens artredovisningar med viss försiktighet. Man kan nog dessutom förvänta sig att arter som hittills uppfattats som transpalearktiska eller förekommande i stora delar av östra palearktis i flera fall i själva verket utgörs av centralasiatiska dubbelarter.

Sammanfattningsvis: den enda tillgängliga boken som behandlar denna del av den intressanta centralasiatiska nattflyfaunan, som dock kräver en del av läsaren för att ge mer användbar information. Tyvärr är priset lite för högt i förhållande till mängden användbar information och den arbetsinsats som går åt för att få fram den. Trots allt är boken för den mycket intresserade ett första bidrag till förståelsen av faunan i denna del av Palearktis. Övningarna att försöka tyda de kinesiska artnamnen ger även någon inblick i det kinesiska skriftspråkets uppbyggnad vilket kan vara intressant i sig men det är förstås en helt annan historia.

Nils Hydén